

SILBA

Društveno-geografsko značenje*

RADOVAN BOŠNJAK

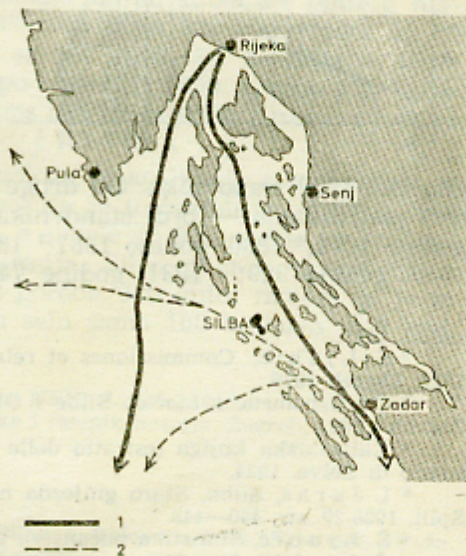
Uvod. Naši otoci su svijet za sebe, bogat problemima i naročito značajan sa tendencije našeg suvremenog razvitka i poređenja prošlosti sa izgledima za budućnost. Silba je značajan predstavnik tog svijeta. Otok nas zanima ne samo kada ga posjetimo već uspomene ostaju tako žive da o njima dugo razmišljamo. Uzastopce sam nekoliko godina posjećivao otok, opažao, prikupljao podatke i razmišljao, te ću ovdje izložiti društveno-geografske osobine otoka.

Za društveno značenje Silbe odlučan je njen položaj (sl. 1). Silba je istaknut otočić na »vječnom« pomorskom putu između sjevernojadranske pučine i sjevernodalmatinskog kopna. Na početku »kanalskog plovnog puta«¹ ovdje su brodovi lako pristajali. Prolaz je ostao stalno važan, jer i danas njime prolaze veze između Zadra i pučinskih luka sjevernog Jadrana. Pored Silbe prolazili su svi tipovi brodova od argonautskih galijskih do modernih transoceanika. Stanovnici Silbe bili su vječno povezani s pomorskim životom.

Sl. 1. Geografski položaj Silbe.

1. Glavni današnji smjerovi plovidbe i 2. glavni raniji smjerovi plovidbe.

Fig. 1. Situation géographique de l'île de Silba. 1. Les plus importantes lignes de navigation actuelle et 2. Les lignes principales de la navigation ancienne.

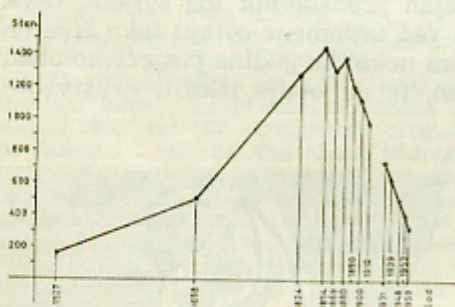
* Predavanje o Silbi održano u Geografskom društvu Hrvatske 13. III 1961. Dio o prirodnim osobinama objavljen u specijalnom broju Glasnika Srpskog geografskog društva 1961.

¹ V. Rogić, Geografski osnovi razvoja našeg pomorstva. Izvještaj o radu IV kongresa geografa FNR Jugoslavije, Beograd, 1956. str. 169—177.

Silba je malen (15 km²) i krševit otok, s tragovima nekada intenzivnog iskorišćivanja, a danas gotovo napušten. Ljepota naselja odudara od siromaštva sredine. Mnoge su kuće napuštene ili nedavno prodane povremenim posjetiocima. Broj stanovnika je malen (ispod 400), stalno opada, a prevladavaju žene i starost. Neslaganje između prošlosti i sadašnjosti i neizvjesna budućnost — značajne su osobine Silbe; zadaća je ovog rada da taj problem osvijetli. Ljudi su bili nosioci nekadašnjeg života, njihovim nestajanjem opada i mijenja se značenje otoka; zato ćemo najprije govoriti o stanovništvu.

Stanovništvo. Silba ima (god. 1960) 350 stanovnika ili 23 na km². Današnje je stanje neobično prema nekadašnjem značenju, te je pogled u prošlost osobito pučan.

Brojčano kretanje. Prvi podatak o broju stanovnika nalazimo kod Š. Ljubića koji navodi da je Silba početkom 16. vijeka imala oko 175 žitelja.² Sigurniji je podatak u matici krštenih koncem 17. vijeka (god. 1698) prema kojoj je bilo 514 »duša«.³ Iz 18. vijeka, za vrijeme najvećeg blagostanja Silbe nema pouzdanih podataka. Početkom 19. vijeka (god. 1824) Silba je — prema katastru — imala 319 kuća⁴ što bi otprilike zna-

Sl. 2. Brojno kretanje stanovništva Silbe
Fig. 2. Mouvement de la population de l'île de Silba.

čilo oko 1200 stanovnika. Od druge polovice 19. vijeka — prema službenim statistikama — broj stanovnika se kretao: 1854. godine 1435;⁵ 1869. godine 1272;⁶ 1880. godine 1387;⁷ 1887. godine 1210;⁸ 1900. godine 1200;⁹ 1910. godine 929;¹⁰ 1931. godine 747;¹¹ 1937. godine 650;¹² 1948. godine

² Š. Ljubić, *Commissiones et relationes Venetae*. Tomus I. Annorum 1433—1527. Zagreb 1876.

³ Č.: *Uspomene s otočica Silbe i Oliba*. Narodne novine, LIII/1887. br. 44—50. Zagreb.

⁴ *Katastarska knjiga (estratto delle particelle degli edifizii del Commune Censuario di Selve*. 1924.

⁵ I. Juras, *Silba, Staro gnijezdo naših pomoraca*. Almanah Jadranske straže, Split, 1928/29. str. 440—448.

⁶ Š. Ljubić, *Statistika pučanstva u Dalmaciji*, Zadar, 1885.

⁷ Š. Ljubić, *Isto djelo*.

⁸ Č.: *Uspomene s otočica Silbe i Oliba...*

⁹ Š. Ljubić, *Općinski rječnik za Dalmaciju*, Beč 1908.

¹⁰ I. Juras op. cit.

¹¹ Upravno, sudsko i crkveno razdjeljenje i imenik prebivališta Primorske banovine, Zagreb, 1931.

¹² Virag-Dražković: *Silba. Otok, koji su zaboravili zemljopisni pisci i učenjaci*. Hrvatski dnevnik, II/1937. br. 469, str. 19.

514,¹³ 1953. godine 430¹⁴ i 1960. godine 350¹⁵ stanovnika. Tok promjena vidi se također na dijagramu sl. 2. Stanovništvo opada od polovice 19. stoljeća i za proteklih 80 godina smanjilo se za oko 1040 ili 74% (sl. 2).

Propast jedrenjačke mornarice bio je prekretnički momenat, a kriza je pojačana bolešću vinograda krajem 19. stoljeća. Stanovništvo masovno emigrira odajući se raznim zvanjima i službama: mnogi odoše na parobrode Lloyda i drugih parobrodarskih društava;¹⁶ mnogi postadoše konobari, podvornici, svjetioničari, financijeri, žandari, redari i službenici svake vrste.¹⁷ Do rata je samo u Trstu živjelo oko 50¹⁸ silbanskih obitelji, u Zadru 10,¹⁹ u Splitu 12 do 16,²⁰ u Šibeniku također nekoliko obitelji, a tako i u drugim krajevima Jugoslavije.²¹ Od prekomorskih zemalja poznata je njihova kolonija u Baraderu (kod Buenos Airesa), zatim u New-Yorku i San Francisku.²²

Tri su etape emigracije: prva, od polovice 19. stoljeća do I. svjetskog rata, kada je iz Silbe otišlo oko 470 žitelja (ili 33%), druga, između dva rata, kad je rodno ognjište napustilo oko 270 stan. (ili daljih 20%). Političko odvajanje Trsta i drugih lučkih centara, gdje su živjeli hranitelji, utjecalo je da su mnoge porodice optirale za Italiju.²³ Najzad treća etapa, poslije II. svjetskog rata, kada se po raznim krajevima Jugoslavije razišlo oko 300 osoba (ili daljih 21%); ukupno je iselilo 1040 žitelja (ili 74%), što znači da 3/4 Silbljana živi izvan Silbe.

Iz statističkih podataka vidi se također da su silbanske obitelji male. Tako je, npr. god. 1908. bilo 318²⁴ obitelji sa 930 stanovnika ili 2,9 po obitelji; 1931. godine 236²⁵ obitelji sa 747 st. ili 3,1 po obitelji; 1948. godine 200²⁶ obitelji sa 514 st. ili 2,5 po obitelji i 1953. godine 175²⁷ obitelji sa 430 st. ili tek 1,9 po obitelji; danas ima dosta obitelji samo s jednim članom.

Porod i pomor. Jedan od razloga smanjivanja stanovništva je i biološki. Tako M. Ujević²⁸ navodi da je u razdoblju od 30 godina (1901—1930) rođeno u Silbi 605 osoba, a umrle su 622, dakle prevladava pomor nad porodom — oznaka izumiranja. Silba je bez omladine, pa prema tome i bez novih brakova i bez poroda. Isti autor navodi da je za isto 30-godišnje razdoblje sklopljeno u selu samo 160 brakova, dok god. 1932. nije sklopljen ni jedan.

¹³ Prethodni rezultati popisa stanovništva NRH, Zagreb, 1948.

¹⁴ Političko-teritorijalna podjela Hrvatske i imenik naselja Zagreb, 1956.

¹⁵ Podaci ONO Silba (Slavko Matulina).

¹⁶ I. Juras op. cit.

¹⁷ Virag-Drašković op. cit.

¹⁸ Virag-Drašković op. cit.

¹⁹ M. Ujević: Razgovor o Silbi — Silba u kolovozu 1932. Hrvatska straža, IV/1932, br. 191, str. 4—5; br. 192, str. 4—5, Zagreb.

²⁰ M. Ujević op. cit.

²¹ M. Ujević op. cit.

²² Č.: Uspomene s otočića Silbe i Oliba...

²³ Virag-Drašković op. cit.

²⁴ M. Ujević op. cit.

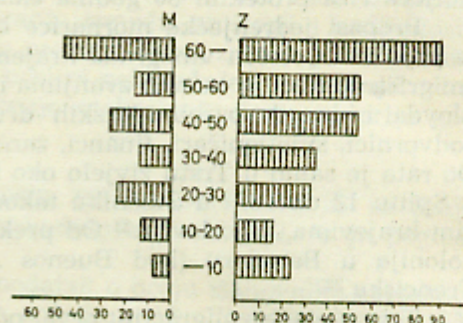
²⁵ M. Ujević op. cit.

²⁶ Prethodni rezultati...

²⁷ Političko-teritorijalna podjela...

²⁸ M. Ujević op. cit.

Objašnjenje slabog poroda vidi se iz dobne strukture stanovništva za 1948. godinu (sl. 3): do 19 godina starosti svega 127 osoba, od 20 do 59

Sl. 3. Dobna struktura stanovništva Silbe (god. 1948).

Fig. 3. Structure d'âge de la population de l'île de Silba (1948.).

godina 248 i preko 60 godina 134 osobe! Iz stabla se jasno vidi pomanjkanje podmlatka. To potvrđuje i slijedeći podatak: god. 1937. imala je pučka škola (4-godišnja) 45 učenika,²⁹ dok današnja 8-godišnja ima opet toliko. Školske 1958/59. godine nije bilo upisano ni jedno³⁰ dijete u prvi razred!

Sastav. Na sl. 3 se vidi da prevladava žensko stanovništvo, poglavito u srednjoj i starijoj dobi. Prevladavanje ženskog stanovništva je na Silbi stara pojava i statistički se može pratiti od druge polovice 19. stoljeća:

Ziteljja	1869. g.	1900. g.	1910. g.	1927. g.	1948. g.
Ukupno	1272	1100	929	750	514
muških	459	397	323	250	194
ženskih	813 ³¹	703 ³²	606 ³³	500 ³⁴	220 ³⁵

Kao što se vidi, muškaraca je redovito za polovicu manje od žena, jer muškarci vrlo mladi — sa 16 godina³⁶ — iseljavaju, a kod kuće ostaju žene, djeca i starci. Ova ekonomska emigracija — samo u blažoj formi — mora da se pojavljivala u Silbi veoma rano, jer je još opat Fortis³⁷ zapazio da je »Silba bolje naseljena nego što zemljištu odgovara«. I tada su muškarci sami zarađivali. Ima povratnika čak i nakon 50 godina, ali to su vrlo rijetki slučajevi.

Obilježje starosti vidi se također iz zanimanja stanovništva. Od 350 stanovnika njih 115³⁸ su umirovljenici (god. 1932. bilo ih je 50).³⁹ Mnogi

²⁹ Virag-Drašković op. cit.

³⁰ Usmeni podatak — Slavko Matulina.

³¹ I. Juras op. cit.

³² S. Ljubić, Općinski rječnik...

³³ I. Juras op. cit.

³⁴ I. Juras, Isto

³⁵ Prethodni rezultati...

³⁶ S. Vlahov: Od Silbe do Ugljana, Hrvatski radiša, br. 13/1932, str. 192—193, Zagreb.

³⁷ Č.: Uspomene s otočića Silbe i Oliba...

³⁸ Usmeni podatak — Slavko Matulina.

³⁹ M. Ujević op. cit.

od njih imaju osim mirovine i nešto posjeda — većinom su isluženi pomorci-seljaci.

S obzirom na nacionalno obilježje stanovništvo Silbe je odreda hrvatsko. Postavlja se pitanje otkada je ono ovdje i odakle je došlo. To je povezano s pitanjem naseljavanja otoka. Možda je na otoku postojala grčka kolonija, ali o tome, osim predaje, nema sigurnijeg dokaza. Stalno je međutim, da je ovdje bila rimska naseobina: u dražici Pocukmarak (pod svetim Markom) — nedaleko današnjeg sela — našlo se mnoštvo opeka, žara, osti i rimskog novca s likom cara Antonija, dakle iz 2. stoljeća naše ere.⁴⁰ Misli se da je tu bilo ribarsko naselje (osti), a sama uvala je dobro zaštićena od glavnih vjetrova, bure i juga. Od toga vremena do 12. stoljeća nema nikakve dokumentacije o naseljenosti otoka. Sam toponim je romanskog porijekla (selva = šuma).⁴¹ U 10. vijeku spominje otok K. Porfirogenet (pod imenom Σελβω) u svome djelu »De administrando imperio« i kaže da je pust kao i mnogi drugi otoci zadarske okolice.⁴² Milčetić također tvrdi da je otok još polovicom 10. vijeka nenaseljen,⁴³ a i Rački kaže da mali otoci (tj. Silba, Olib, Premuda i dr.), koji nisu pružali dovoljno uvjeta za neki razvijeniji društveni život, dugo nisu mogli biti naseljeni.⁴⁴ Tek se u 12. stoljeću u »Portolano del mare« od Bonicellija⁴⁵ (ukoliko Portolano potječe iz 12. v.) spominje da je Silba »isola bassa et boscuda et habitada«. Najposlije Milčetić spominje i neki nečitljivi natpis (za koji misli da je latinski ili talijanski) na vratima jedne kuće u Silbi i da potječe iz 1422. godine,⁴⁶ što govori o naseljenosti u 15. vijeku.

Od 16. vijeka dolazi ovamo hrvatski elemenat iz Podgorja⁴⁷ (Senja, Paga) i drugih krajeva primorja (Kastva, Šibenika, Omiša, Boke) povlačeći se pred Turcima i Uskocima (ili Ušarima,⁴⁸ kako su ih ovdje zvali). Bjegunci su se najčešće iskrcavali u drazi Zaniski (nisko žalo) na istočnoj obali i — kao svi bjegunci — nisu bili rado gledani od domaćih, a kako su u nevolji vjerojatno pribjegavali i koječemu nedozvoljenom, draga je prozvana »Lupeškom dragom«.⁴⁹ Vjerojatno je u starijem stanovništvu bilo romansko-ilirskih (dalmatskih) elemenata, koje je potpuno asimilirala hrvatska bujica. Mnoga porodična imena, kao što su: Ventura, Sutura, Paskval, Olivari, Moro, Mauro, Nani, Grando, Ferara, Bonicoli, Garofolo i dr. zapravo su venecijanska, što znači da su se ove obitelji ovamo doseljavale poglavito za vrijeme mletačke uprave. Bilo je primjera i obratnog

⁴⁰ I. Juras op. cit.

⁴¹ P. Skok, Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima. Toponomastička ispitivanja. Zagreb, 1950. g., str. 85—89.

⁴² L. Marčić, Srpski etnografski zbornik knj. XLVI, Naselja i poreklo stanovništva, knj. 26, Beograd, 1930., str. 511 — 517.

⁴³ Milčetić, Arkeolog. — istorične crteice s hrvatskih otoka. Viestnik hrvatskog arheolog. društva Zagreb, 1884. br. 1—4.

⁴⁴ Isto

⁴⁵ Isto

⁴⁶ Isto

⁴⁷ Lj. Jurić, Silba. Zadar, 1910. g.

⁴⁸ M. Ujević, Razgovor o Silbi — Silba u kolovozu 1932. Hrvatska straža, IV/1932, br. 191, str. 4—5 i br. 192, str. 4—5.

⁴⁹ Lj. Jurić op. cit.

procesa, tj. talijančenja hrvatskog elementa, poglavito za Mletačke Republike, na primjer Starešina u Vecchiardo,⁵⁰ a bilo je također i takvih slučajeva, da su neke obitelji imale po dva prezimena, talijansko i hrvatsko.⁵¹

Jedna od značajki stanovništva Silbe je bogatstvo prezimena (preko 80):

Barbić, Bernić, Bordanić, Bujanić, Brnetić, Bogdanić, Balabanić, Bacilo, Barulić, Brusić, Bernić, Car, Čulum, Dože, Fatović, Grandić, Gašpić, Gašparov, Ivančev, Ivančić, Ivanić, Jalović, Jurić, Jurinić, Karlić, Lovrin, Lovrović, Lazarin, Lukin, Marinić, Matulina, Matuzić, Mavro, Mover, Nakić, Ničović, Olivio, Paulina, Petito, Paštrović, Polić, Polović, Poštić, Rasol, Remeta, Rošić, Rumac, Sambunjak, Silvestrić, Sučić, Supić, Supićić, Solina, Skalko, Skarpa, Turina, Telesmanić, Vlašić, Visković, Vukasović, Zentilić, Zotović, Zorž itd.

Brojnost prezimena upućuje da se naseljavanje vršilo s različitih strana. I zastupanost prezimena je različita: Supićića npr. ima oko 20,⁵² dok su nekoja izumrla, npr. Maganići, koji su iščezli koncem 17. v., ili su danas u izumiranju, na primjer Remete, Petito, Garofolo, Karlići i dr., jer više nemaju muške loze. Ima primjera talijanske transkripcije u kojoj se lako razabire hrvatski korijen kao Conellich, Cupich i dr. Katkada toponimi govore otkuda pojedine obitelji potječu, na primjer, Kranjčevići, Paštrovići, Dože ili Žorž itd.

Prosvjetni nivo je visok. U prijašnje doba učili su čitati i pisati jedan od drugog; bez toga se nije moglo putovati po moru i održavati veze sa svojima. Obično su poučavali kapetani uz minimalnu nagradu. Prva javna škola otvorena je god. 1845. s talijanskim nastavnim jezikom koji je ubrzo zamijenjen hrvatskim. I izvan škole se njegovao kulturni život. Tako je god. 1885. osnovano hrvatsko kulturno društvo »Bog i Otadžbina«, zatim »Zadružna čitaonica«. Uz pučku školu postojao je neko vrijeme i »Pomorski tečaj« (osnovan god. 1887).⁵³

O prosvijećenosti i relativno dobrom imovinskom stanju govori činjenica što je iz redova Silbljana izišao priličan broj školovanih ljudi (učitelja, župnika, pravnika, liječnika, poštanskih i drugih službenika), od kojih su nekoji zauzimali visoke položaje, npr. Filip Nakić (1837—1910) splitski biskup,⁵⁴ Šimun Supićić, bogat trgovac, umro je kao generalni konzul pape Pija IX u Odesi (god. 1869).⁵⁵

Gnijezdo smjelih pomoraca davalo je i junake. O tome postoji francuski dokumenat, a odnosi se na Brnetića, koji je svojom jedrenjačom zarobio francuski brod (u doba napoleonskih ratova).⁵⁶

Silbljani-pomorci putovali su po svijetu i primili svjetske navike. Na otoku više nema ni narodne nošnje ni narodnih običaja. Ostao je samo spomen o jednom specijalnom narodnom običaju: biranje »silbanskog kralja«, koji je (sa svojih 12 vijećnika) vladao od 26. decembra do 6. januara (od Božića do Bogojavljenja).⁵⁷ On je rješavao sva sporna pitanja

⁵⁰ Č.: Uspomene s otočića Silbe i Oliba...

⁵¹ Isto

⁵² Š. Vlahov op. cit.

⁵³ Usmeni podatak (Slavko Matulina)

⁵⁴ Š. Vlahov op. cit.

⁵⁵ Usmeni podatak (Slavko Matulina).

⁵⁶ M. Ujević op. cit.

⁵⁷ I. Juras, Silba, staro gnijezdo pomoraca...

što su se tokom godine nakupila među stanovnicima, izricao pravdu prema starim običajima, odobravao račune i novi proračun za slijedeću godinu, imenovao seoskog glavara i druge nosioce seoskih časti. Oznaka njegove službe bila je mjedena kruna — ostala kao simbol u općinskom grbu. Običaj je napušten početkom 19. vijeka, jer se nitko nije htio primiti »kraljevanja« zbog novčanih izdataka.⁵⁸ Ovaj jasno precizirani i od zajednice podržavani pravni običaj govori o dugoj tradiciji sredenog kolektivnog života. Vjerojatno i on ukazuje na dugu i staru pomorsku tradiciju u kojoj je poštivanje prava i međusobno pomaganje bitan element.

Gospodarstvo. Iz pregleda osobina stanovništva već se vidjelo da je pomorstvo glavna gospodarska grana. S pomorstvom je, izgleda, počela prošlost otoka i za njega je vezano njegovo najljepše doba, a s opadanjem pomorske aktivnosti počinje opći nazadak.

Pomorstvo. Od korištenja siromašne krške sredine nikada se u Silbi nije moglo živjeti te se oko 90% muškaraca odavalo pomorstvu.⁵⁹ Jači razvitak silbanskog pomorstva datira uglavnom od druge polovice 17. vijeka, tj. otkada je pomorska plovidba postala slobodna od napada pomorskog gusarstva i otkad je počela jača razmjena dobara. Osobit cvat silbanske pomorske trgovine nastavlja se kroz cio 18. vijek i dalje do polovice 19. vijeka;⁶⁰ nastupom parobroda silbansko pomorstvo naglo propada.

O cvatu silbanskog pomorstva govore Farlati i Fortis.⁶¹ Silba je u 18. stoljeću imala svoje mornare i kapetane kao i povlaštene brodove za prevoz stoke poglavito u Mletke; to su poznati marsiljani (tip jedrenjaka iz 17. vijeka) te manzere i kastre (jedrenjaci 18. vijeka).⁶² Manzerâ, kojima se prevozilo rogato blago (manzo, tal. vo), Silba je imala oko 38; to su bile lađe od 220 tona nosivosti, otprilike 5 do 7 vagona, sa 8 do 12 vesala i sa 3 jedra. Kastrerâ, koje su služile za prevoz sitnog blaga (castrato, tal. brav) bilo je mnogo više, preko 60. To su bile manje lađe sa oko 60 do 70 tona nosivosti, otprilike 3 do 5 vagona, sa 4 do 5 vesala i 2 jedra.⁶³

Silba je u 18. stoljeću svojom trgovačkom flotom bila čak i ispred Malog Lošinja.⁶⁴ Sva ta flota bila je vlasništvo bogatih pojedinaca, odnosno pojedinih obitelji kao što su: Brnetići, Bogdanići, Silvestrići, Supićići, Sambunjaci, Rasoli i dr. Te stare pomorske i trgovačke porodice bile su poznate po svim lukama Sredozemnog mora (Venecija, Aleksandrija, Solun, Odesa, Carigrad, Marseilles, Barcelona i dr.). Svaka je od njih imala često po nekoliko brodova kojima su održavali trgovačke veze ne samo sa zemljama oko Sredozemnog mora već čak i s Dalekim Istokom i Amerikom. Iz tih su zemalja brodovi dovozili mirodije, hranu, sol i dr.⁶⁵ Skupocjeni kućni predmeti: venecijansko staklo, kineske vaze, ruske ikone,

⁵⁸ Isto

⁵⁹ Usmeni izvori (Petar Starešina i Slavko Matulina).

⁶⁰ Prema I. Juras: Silba, staro gnijezdo naših pomoraca...

⁶² Lj. Jurić op. cit.

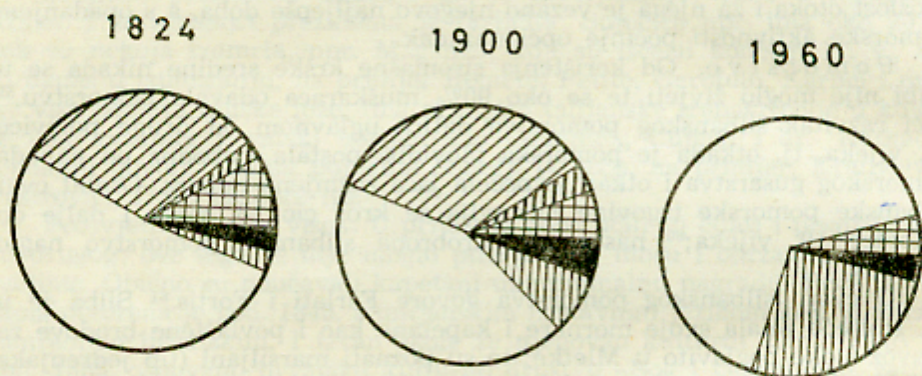
⁶³ I. Juras, Silba, staro gnijezdo naših pomoraca...

⁶⁴ Lj. Jurić op. cit.

⁶⁵ I. Juras, Silba, staro gnijezdo naših pomoraca...

istočnjački sagovi i prostirači, razno pokućstvo, portreti itd. govore o vezama silbanskih pomoraca-trgovaca s tim dalekim zemljama.⁶⁶ Poneka je mornarska kuća pravi muzej i Silbu je na našem predratnom primorju u tom pogledu — po mišljenju M. Ujevića — nadmašivao samo Dubrovnik.⁶⁷

Od kolikog je značenja bila silbanska mornarica u sklopu tadašnjeg sredozemnog prometa vidi se po tome što je ona imala u lukama posebno određena mjesta za pristajanje brodovlja.⁶⁸ Od pomorstva i trgovine crplo se blagostanje — kroz gotovo 3 stoljeća — sve do polovice 19. vijeka, kada je parobrodarstvo potisnulo silbanske jedrenjake. Prvi udarac došao je početkom 19. stoljeća tokom napoleonskih ratova, kad su Francuzi

U %

	1814.	1900	1960
vinogradi (1)	30 07	34 40	
vrtovi (2)	0 76	1 96	
polja (3)	8 84	6 20	3 13
pašnjaci (4)	53 87	43 86	63 81
šume (5)	3 51	7 60	26 57
neobrađivo tlo (6)	2 90	6 07	6 48

Sl. 4. Kategorije korišćenja tla.

1. vinogradi, 2. vrtovi, 3. polja, 4. pašnjaci, 5. šume, 6. neobrađivo tlo.

Fig. 4. Catégories de l'exploitation du sol: 1. vignes, 2. jardins, 3. champs, 4. paturages, 5. forêts, 6. terrains incultivables.

zavladali Dalmacijom koja je uslijed toga bila blokirana. Silbanska se mornarica nakon toga oporavila i tokom prve polovice 19. v. još uvijek zauzimala jedno od prvih mjesta u našem primorju.⁶⁹ Još koncem 19. stoljeća najveći brod Jadranskog mora bio je silbanski jedrenjak Petra Brne-

⁶⁶ M. Ujević op. cit.⁶⁷ Isto⁶⁸ Usmeni izvor (Slavko Matulina).⁶⁹ I. Juras: Silba, staro gnijezdo naših pomoraca...

tića; slika toga broda vidi se u kući njegova nasljednika, a reproducirali su je I. Juras⁷⁰ i N. Pinčić.⁷¹

Osobiti konkurent silbanskim jedrenjačama bili su — pored drugih — parobrodi tršćanskog Lloyd (austrijsko povlašteno pomorsko društvo) koji je osnovan 1836. god.⁷² Prvi Lloydov parobrod zaplovio je iz Trsta put Carigrada 16. V 1837, a već koncem te godine imao je Lloyd 10 parobroda.⁷³ Silbanski pomorci nemaju kapitala ni razumijevanja za parobrodarstvo. Uzalud su se na svojim jedrenjacima takmičili s parobrodima, dok najzad nisu propali. Mnoge parobrodarske linije plove pored Silbe, a otkad parobrodi počinju pristajati i u manjim lukama, istiskuju jedrenjake.⁷⁴ Od stare mornarice nije ostalo gotovo ništa osim nekoliko ribarica i pokoja bracara.⁷⁵ Krajem stoljeća definitivno završava pomorska trgovina Silbe, što se negativno odrazilo na njezine ne samo ekonomske već i demografske prilike.

Poljoprivreda. Drugi udarac doživljava Silba koncem 19. stoljeća. Silbanska je poljoprivreda oduvijek bila slaba, ali za razliku od današnje u njoj je vinogradarstvo nekad imalo značajnu ulogu. To se vidi iz slijedeće tablice i sl. 4:

Godina		Polja	Vrtovi	Vinogradi	Pašnjaci	Šume	Neplodno
1824. ⁷⁶	%	8,84	0,76	30,07	53,87	3,51	2,90
	ha	120	15	450	810	60	45
1900. ⁷⁷	%	6,20	1,86	34,40	43,86	7,60	6,07
	ha	93	28	516	658	114	91
1960. ⁷⁸	%	3,13			63,81	26,57	6,48
	ha	47			956	398	97

Kao što se vidi, oraničnih površina Silba nema i nikada ih nije ni imala. Značajna je promjena s obzirom na šume i vinograde (sl. 5). Vinogradi, koji su tokom 19. stoljeća zauzimali trećinu otoka, danas su sasvim nestali, a mjesto njih izrasla je šuma crnike uz gusto grmlje planike, smrdele i mirte, tako da Silbljani s pravom govore, da bi mjesto grožda mogli izvoziti drvo. Silba je bila vinorodan kraj, a naročito je bilo poznato rano grožđe (ranac) koje je dozrijevalo već koncem mjeseca lipnja i otpremalo se na gradska tržišta⁷⁹ (Rijeka, Trst, Beč, Berlin, Budimpešta). Lozu su uz najamnu radnu snagu obrađivale uglavnom žene (kao i rijetki muškarci, nesposobni za pomorstvo) koje su uz lozu uzgajale i nešto maslina i po-

⁷⁰ I. Juras, Naše more i primorje, Zagreb, 1930, str. 69.

⁷¹ N. Pinčić: Od Pule do Paga, Mali Lošinj 1958.

⁷² I. Juras: Silba staro gnijezdo naših pomoraca...

⁷³ Isto

⁷⁴ Isto

⁷⁵ Isto

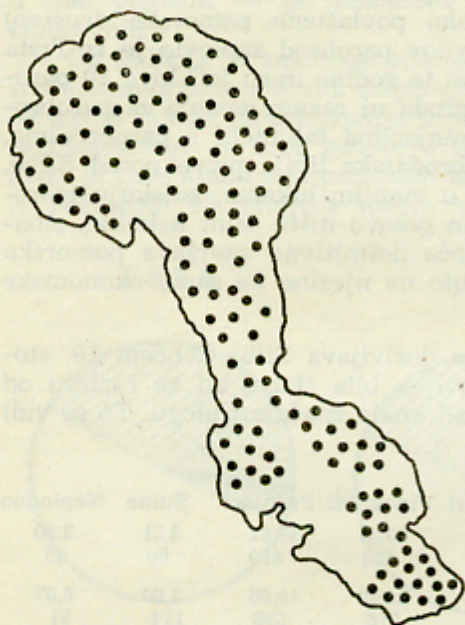
⁷⁶ Katastarska knjiga (Estratto delle particelle degli edifizii del Commune di Selve, 1824.

⁷⁷ S. Ljubić: Općinski riječnik...

⁷⁸ Podaci ONO Silba (Slavko Matulina).

⁷⁹ M. Senoa: Silba. Priroda, Zagreb, 1915.

koju ovcu.⁸⁰ Gajenje stolnog grožđa odraz je trgovačke orijentacije i veze sa svijetom.

Sl. 5. Raspored vinograda 1824. Jedna tačka znači 5 jutara; ukupno 745 jutara.

Fig. 5. Répartition des vignes en 1824. Un point = 5 acres; total 745 acres.

Tako je to bilo sve do konca 19. vijeka kada se pojavila žiloždera (filoksera) i ubrzo uništila silbanske vinograde. S lozom je propalo oko 100.000 forinata godišnjeg dohotka (60.000 od utrška ranog grožđa, 40.000 od prodaje mošta, vina, rakije tropice — osobito Čozotima, tj. stanovnicima tal. ribarske luke Chioggia) — a nestalo ga je i za podmirivanje vlastitih potreba.⁸¹ Izvozu svježeg grožđa pogodovale su brze parobrodarske veze. Propala je osnovna poljoprivredna grana — vinogradarstvo, koje je imalo pretežno komercijalni karakter i nije se više obnovilo. Uostalom vinogradi su se mogli održavati najamnom radnom snagom i ulogom novca zaradenog u pomorstvu.⁸² S propašću vinograda pojačana je ekonomska kriza i ubrzana depopulacija otoka.

Osim loze na otoku se uzgaja — kao što je spomenuto — i nešto maslina (svega oko 4000 stabala⁸³ — prilično već starih i zapuštenih) od čijeg se ploda nekad cijedilo ulje u vlastitom gazdinstvu. Ručne preše za cijedenje ulja vide se po silbanskim domovima. Na otoku također uspijeva dobra vrsta smokve, a od godine 1908. uzgajao se i duhan (oko 30 uzgajatelja), koji je dobro uspijevao.⁸⁴ Od povrća vidi se po vrtovima nešto

⁸⁰ I. Juras: Silba, staro gnijezdo naših pomoraca...

⁸¹ Usmeni izvor (Slavko Matulina).

⁸² Isto

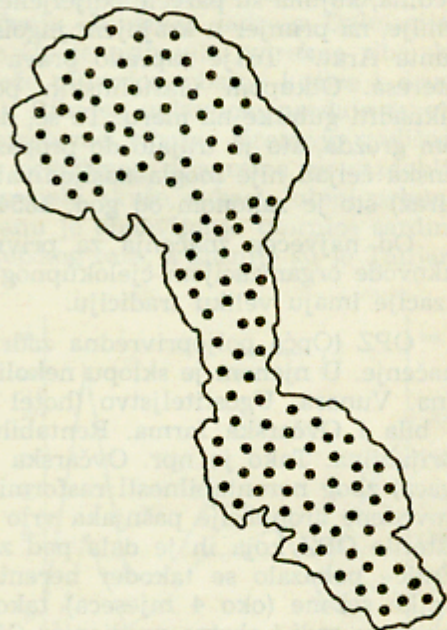
⁸³ Podaci ONO Silba (Slavko Matulina).

⁸⁴ Lj. Jurić op. cit.

krumpira, graha, rajčice, blitve, kupusa i graška, ali samo za vlastite potrebe.

Stočarstvo nije nikada imalo većeg značenja. To se vidi iz statistike za god. 1900. kad je otok imao 712 ovaca, 19 svinja i 1 govedo.⁸⁵ Sadašnji broj ovaca kreće se također između 700 do 800 grla.⁸⁶ Osim ovaca ima nešto živadi i pokoji magarac. Jedino je u doba pomorskog prosperiteta — prema usmenim izvorima — bilo mnogo više svinja; tada je svako domaćinstvo uzgajalo makar jedno svinjče »za smok«.⁸⁷

Kao što se vidi, glavna silbanska domaća životinja je ovca; od njih je, kao po pravilu, svaka kuća uzgajala po 2 grla. Rijetka su domaćinstva s većim brojem grla, npr. Matulina ima 18 ovaca. Od ovaca dobivaju vunu i mlijeko, a Silba je nadaleko poznata po izvrsnoj kvaliteti vune i sira. Ovčarstvo je sasvim ekstenzivno. Mada pašnjačke površine nisu s vremenom mnogo oscilirale (sl. 6), pašnjaci su prilično degradirani; drač i raznovrstan korov, kao smilje (magriž i businjak stalno guše slabu pašu

Sl. 6. Raspored pašnjaka 1824. Jedna tačka znači 10 jutara; ukupno 1335 jutara.

Fig. 6. Répartition des paturages en 1824. Un point = 10 acres; total 1335 acres.

(fot. 1). Ovce su stalno pod otvorenim nebom i ako slučajno nadode jaka studen, mnoge uginu.⁸⁹

Za ocjenu agrarnog gospodarstva značajni su i posjedovni odnosi. Dopolovice 19. stoljeća (god. 1852) silbanski su seljaci bili koloni raznih vlasnika koji su se smjenjivali: zadarska općina, samostan sv. Marije u Zadru, erar Mletačke Republike, mletačka vlastelinska obitelj Morosini i pomorski kapetan Petar Raguzina iz Vel. Lošinja, bogati povratnik iz Amerike. Slijed vlasništva može se pratiti unazad do 9. stoljeća. Kolonatska podavanja davala su se najprije u naturi ($\frac{1}{4}$ ploda), a kasnije paušalno

⁸⁵ Š. Ljubić: Općinski riječnik...

⁸⁶ Podaci ONO Silba

⁸⁷ Usmeni izvor (Slavko Matulina).

⁸⁸ Č.: Uspomene s otočića Silbe i Oliba...

⁸⁹ Isto

30 GEOGRAFSKI GLASNIK

u novcu — oko 2000 mletačkih lira. Nakon dugogodišnjeg parničenja s posljednjim vlasnikom otok se uspio otkupiti (god. 1852) za 5000 bavar-
skih talira.⁹⁰

Istovremeno s oslobođenjem od kolonatastva podijeljena je komunalna zemlja⁹¹ i time stvorena sitnovlasnička struktura s malim i razbacanim parcelama (ima ih nekoliko tisuća). Već su koloni obrađivali razbacane parcele i to se prenijelo i u novo vlasništvo. Kasnijim su dijeljenjem parcele postale još manje, tako da ih ima od svega 30 m u duljinu i do 15 m u širinu.⁹² Sitnovlasnička struktura vidi se po cijeloj mreži suho-medina, kojima su parcele odijeljene. Ostalo je i nepodijeljene komunalne zemlje, na primjer u krajnjem jugoistočnom dijelu otoka, u kraju zvanom Punta Arat.⁹³ To je zapravo prava kamenjara, za koju nitko nije imao interesa. Otkupom vlastelinskih posjeda silbansko se seljaštvo nadalo naknaditi gubitke na moru. To se, donekle, ostvarilo uzgojem loze i izvozom grožđa, što je trajalo do propasti vinograda. Za vrijeme kolonatastva ženska čeljad nije mogla nasljeđivati nekretnine (mjesto toga dobivao se miraz) što je zakonom od god. 1854. ukinuto.⁹⁴

Od najvećeg značenja za privredni život Silbe jesu zadruge. One rukovode organizacijom cjelokupnog gospodarskog života. Zadrugne organizacije imaju veliku tradiciju.

OPZ (Opća poljoprivredna zadruga) osnovana je 1907. i ima glavno značenje. U njenom je sklopu nekoliko grana i pogona, npr. Otkup, Trgovina, Vunara, Ugostiteljstvo (hotel i gostionica), Pekarna, a donedavna je bila i Ovčarska farma. Rentabilnost poslovanja ovih pogona vrlo je varijabilna. Tako je npr. Ovčarska farma (koja je god. 1956. brojila 20 ovaca) zbog nerentabilnosti rasformirana. Rad ove farme bio je zbog neprovedene arondacije pašnjaka vrlo otežan te su ovce činile velike štete i štetile OPZ koja ih je dala pod zakup zadrugarima. Poslovanje hotela »Žalić« pokazalo se također nerentabilnim — zbog malog kapaciteta i kratke sezone (oko 4 mjeseca) tako da ga izdaju pod zakup. S malim dobitkom radi i obrtna predionica (Vunara) koja s normom od 20 kg vune dnevno može poslovati tek 7 mjeseci godišnje, iako se vuna dobavlja i s okolnih otoka, osobito s Paga. I od trgovine je mala dobit, jer prodaje uglavnom prehrambene artikle. U sklopu zadruge još su prodaja voća, novoosnovana mesnica i mala elektrana (s pogonom na naftu) koja osvjetljava mjesto. Broj članstva zadruge u zadnjih je nekoliko godina 152 ili 153, a upošljuje svega 12 radnika i namještenika (od kojih Vunara 6).⁹⁵

»Ovčarsko-mljekarska zadruga« osnovana je god. 1926., a bavi se preradom mlijeka, tj. proizvodnjom sira i maslaca. Ona je uslužnog karaktera, tj. nakon prodaje robe i podmirenja troškova ostatak se podijeli zadrugarima prema količini datog mlijeka. Očito je da zadruga povoljno

⁹⁰ I. Juras: Silba, staro gnijezdo naših pomoraca...

⁹¹ Usmeni izvor (Petar Starešina).

⁹² Katastarska knjiga (Estratto delle particelle...)

⁹³ Usmeni izvor (Petar Starešina).

⁹⁴ Isto

⁹⁵ Podaci OPZ Silba

posluje dok je njeno članstvo podržava odnosno dok od nje ima koristi, jer je mlijeko skupo (u zadnjih nekoliko godina cijena mlijeku se kretala od 64 do 72 din. po 1 lit.). Zadruga je poznata po proizvodnji kvalitetnog sira, koji je mnogo tražen (Zadar, Split, Rijeka) uz cijenu od 800 din. kg; prije rata se izvezio i u Ameriku. Da bi zadruga bolje radila, trebalo bi više mlijeka, odnosno poboljšanje stočnog fonda, što znači ostvariti bolje pašnjake i povećati prinos mlijeka. Proizvodnja sira tokom posljednjih 10 godina kretala se prosječno oko 40 q — izuzev god. 1954. kad je proizvedeno 49 q. Zadruga se održava vlastitim obrtnim kapitalom kao i uplaćenom članarinom zadrugara (oko 50.000 din. za 100 članova).⁹⁶

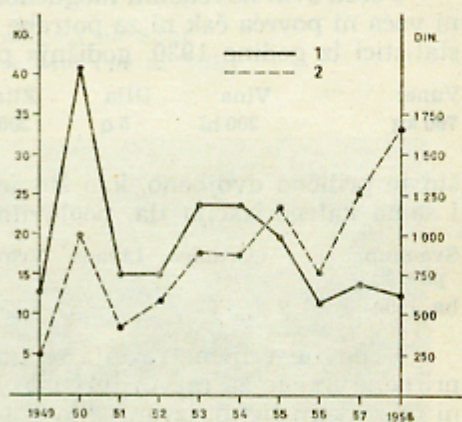
Od posebnog je gospodarskog značenja »Ribarska zadruga Dalmacija« — osnovana god. 1927. Ona je, nakon što je pribavila potrebno ribarsko oruđe (4 motorna ribarska broda, mreže plivarice, obalne kočice i drugi pribor), znatno povećala ulov za 16⁰/₀). Riba se uglavnom prodaje svježa trgovačkoj mreži i služi vlastitim potrebama ribara. Kretanje godišnje količine i vrijednost ulova vidi se iz priloženog dijagrama za razdoblje 1948/58 godine (sl. 7). Love se najviše srdjele, skuše, zubaci, lubini, arbuni, useti i druga plava i bijela riba. U planu je obnavljanje tvornice sardina koja je radila u Silbi sve do prvog svjetskog rata, a kasnije su je Talijani demontirali.⁹⁷

Prije rata su poslovala još »Potrošačko obrtna zadruga« i »Seoska blagajna«. Ova posljednja raspolagala je sa pola milijuna dinara što je za malo selo bila prilična svota.

Razvijen zadrugarski život je posebna osobina i prednost Silbe.⁹⁸ Kao da se smisao za zajednički život — po riječima I. J u r a s a — nastavlja

Sl. 7. Kretanje godišnje količine (1) i vrijednosti (2) ulova ribe u 000.

Fig. 7. *Mouvement annuel de la quantité (1) et de la valeur (2) de la pêche en 000.*

još iz vremena pomorskog cvata kada se dobit od brodarstva običavala zadržano dijeliti između principala, kapetana i mornara — po određenom ključu.⁹⁹

Problem gospodarske regeneracije otoka, osobito agrarne obnove, naročito je važan. Prošlost je pokazala da je Silba vinorodan kraj.

Mjesto 10.000 trsova¹⁰⁰ koliko ih ima danas, Silba bi ih mogla imati 2—3 milijuna. Međutim male površine su pogodne za novu lozu i suvre-

⁹⁶ Podaci zadruge Silba.

⁹⁷ Podaci ribarske zadruge Silba.

⁹⁸ M. Ujević op. cit.

⁹⁹ I. Juras, Silba, staro gnijezdo naših pomoraca...

¹⁰⁰ Podaci ONO Silba.

menu tehniziranu obradu. Obnova vinograda zahtijevala bi goleme investicije koje domaći ljudi ne mogu dati.

Pored loze otok je podesan za uzgoj maslina, smokava, bajama i rogača. Otok i danas ima oko 4.000 maslina¹⁰¹ što je priličan broj s obzirom na sjeverni smještaj otoka, a po mišljenju otoka moglo bi ih biti i do 6.000 i mogle bi se proširiti lakše nego vinogradi. Loza i maslina su dvije najvažnije poljoprivredne kulture. Slično je sa smokvom koja za razliku od masline redovito rodi. Otok ima oko 350 smokvinih stabala,¹⁰² a moglo bi ih biti mnogo više pogotovo, što im ne treba posebna njega. Na otoku dosta dobro uspijevaju višnja, trešnja, dunja, kajsijsa, breskva, šljiva, kruška, orah i lješnjak.¹⁰³

Povoljna klima omogućava uzgoj ranog i kasnog povrća, ali nema dovoljno vode.

Zbog obilja medonosnog i uzgoja aromatičnog bilja (primorski vrijesak, kadulja, metvica, kamilica, ružmarin i dr.) otok ima dobre uvjete za pčelarstvo kao i za dobivanje eteričnog ulja.¹⁰⁴ Mnoge prirodne biljke skupljaju otočani za farmaceutske potrebe.

Od plodova mirte, planike, smrike, šipka i kupine peče se rakija ili se koriste sokovi.

Pored svih navedenih mogućnosti Silba nema ni vina ni ulja ni grožđa ni voća ni povrća čak ni za potrebe svog malobrojnog stanovništva. Prema statistici iz godine 1930. godišnja proizvodnja u Silbi bila je slijedeća:¹⁰⁵

Vune:	Vina	Ulja	Zita	Voća	Sira	Riba	Ovaca
700 kg	200 hl	5 q	200 q	—	60 q	60 q	712.

što je prilično dvojbeno, kao što je sumnjiva — prema istoj statistici — i sama kategorizacija tla, poglavito što se tiče šuma i vinograda:

Sveukup. površ.:	Oranica	Livada	Vrtova	Vinograda	Pašnjaka	Suma	Neplodno
ha 1500	93	—	28	516	658	114	91

U novije vrijeme razvija se turističko gospodarstvo. Silba zaista ima prirodne uvjete za razvoj turizma. Ugodna klima (nema nesnosne vrućine ni po žarkom ljetu), izvanredno čist i zdrav morski zrak, vegetacija raznovrsnog mirisavog bilja, više krasnih dražica pogodnih za kupališta sa sitnim pijeskom i prostranom pličinom i gustim lugovima crnike — posebne su prirodne prednosti. Takve su dražice: Šotorišće, Nozdre, Slatina (ili Dobra voda), Mavrova, Ugljenica, Pocukmarak, Papranica, Lojišće, Pernastica, Vela Smrdeća, Draga i dr.

Na drugoj strani Silba nema potrebnih turističkih uređaja. Tu su samo dva mala hotela i jedna gostionica. Lijepe i udobne seoske kuće posebna su prednost. Otok raspolaže sa oko 850 ležaja.¹⁰⁶

¹⁰¹ Isto

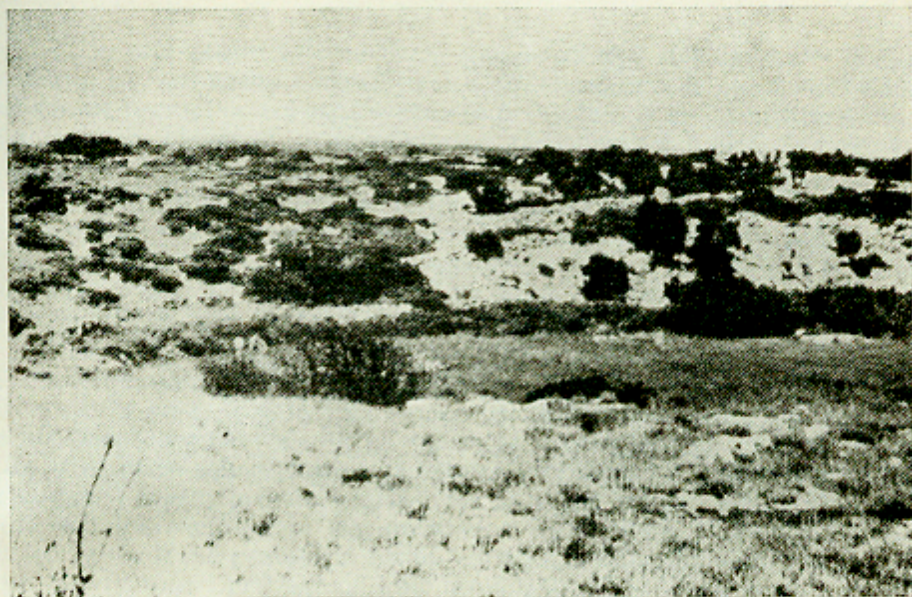
¹⁰² Isto

¹⁰³ Usmeni izvor (Slavko Matulina).

¹⁰⁴ L. Marčić op. cit.

¹⁰⁵ (iz teksta)

¹⁰⁶ Podaci ONO Silba.

Fot. 1. Kamenjarski pašnjaci na Silbi.
Phot. 1. Paturages pierreux dans l'île de Silba

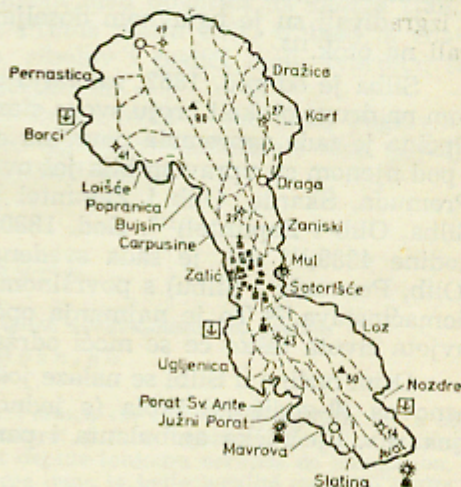
Fot. 2. Silba — uočiti veličinu kuća.
Phot. 2. Le village de Silba — remarquez la grandeur des maisons.

Prije rata posjećivalo je Silbu prosječno oko 400 turista,¹⁰⁷ domaćih i stranih (Austrijanaca, Čehoslovaka i Nijemaca), a sada oko 800.¹⁰⁸ Zadnje tri godine promet od turizma kretao se prosječno od 8—11 milijuna din.,¹⁰⁹ što je bitan element u suvremenom gospodarstvu otoka. Svakodnevne parobrodarske veze pogoduju razvitku turizmu.

Turizam je nova grana po kojoj je Silba postala veoma poznata i sve više posjećivana. Zaradom u drugim krajevima silbanski su pomorci razvili svoj otok i stvorili period blagostanja; hoće li povremeni posjetioci, od kojih mnogi postaju i vlasnici na Silbi, stvoriti novu i lijepu etapu silbanskog života — pokazat će budućnost.

Putovi na otoku odraz su nekadašnjeg gospodarskog života, njihovo je današnje stanje u skladu s gospodarskim nazatkom. Na otoku se isprepliće mreža staza u ukupnom iznosu od 25 katast. jutara (110 zajedno¹¹⁰ sa seoskim ulicama), (sl. 8); na njima se vršio pješački i tegleći promet. Tim je stazama selo povezano sa svojim »poljima« i šumama te s obalnim dragama. Tovarni promet nestaje, jer selo ima svega nekoliko magaraca koji uostalom nemaju ni što dovlačiti s polja. Staze zarašćuju i ljeti se turisti njima teško probijaju. Samo jedna mala kola s magarećom spregom vrše prevoz robe i prtljage od luke do hotela, odnosno odredišta i obratno. Turisti donose Silbi glavna sredstva gospodarskog života koji više nema autoktonih snaga. Pad stanovnika i nedostatak vlastite radne snage onemogućuje gospodarsku obnovu i odlučan je za dalji razvitak. Ovi problemi dolaze do izražaja u samom naselju

Naselje. Otok ima istoimeno naselje koje je u središnjem, najužem dijelu otoka, tako da izlazi na obje obale, zapadnu i istočnu. Silba ima dva pristaništa od kojih je ono zapadno (Mul) starije i glavno. Površina pod stambenim i drugim zgradama iznosi otprilike oko 10 katastralnih jutara i na njoj je god. 1824. bilo 319 zgrada¹¹¹ odreda vlasništvo domaćih, mnoge su danas ruševine i napuštene. Kuće su razrijeđene, jer su te težačke kuće obično s okućnicama tako da selo nema tip starog utvrđenog mediteranskog naselja (fot. 2). Tloert je nepravilan s ulicama promjenljivog smjera i širine. Kuće su od kamena, na kat ili prizemne. Ima pri-

Sl. 8. Staze na Silbi.

Fig. 8. Chemins dans l'île de Silba.

¹⁰⁷ Virag-Drašković op. cit.

¹⁰⁸ Podaci ONO Silba.

¹⁰⁹ Isto

¹¹⁰ Katastarska knjiga (Estratto delle particelle...)

mjera da novi, stvarni vlasnici obnavljaju stare ruševine i napuštene kuće, u kojima borave samo za vrijeme ljeta. Tako se na Silbi vrši nova vrsta sezonske migracije u kojoj naročito učestvuju Zagrepčani.

Od posebnog su interesa ruševine triju tvrđava ili kaštela iz 16. vijeka.¹¹² Podignute su radi obrane od gusara. Opasnost gusarskih upada bila je naročito velika za vrijeme silbanskog blagostanja. Za obranu su bile priredene i privatne kuće na kojima su bili otvori za pucanje, a dvorišta su bila okružena visokim zidovima.¹¹³

O blagostanju Silbe govore ne samo lijepe i udobne kuće, nego i umjetnine i skupocjeni predmeti što se u njima nađu. U crkvi ima umjetnina koje se pripisuju Ticianu i Rudolfinu kao i drugim slikarima venecijanske škole. Naročito su lijepe čatrnjske krune od kojih jedna, vlasništvo Marice Marinić, ima slijedeći natpis: MDCCLXXXV BENI CASTRENSI DIME CAPITAN SIMON BERNETICH OVN GEORGIO DA SELVE. Cisterna je velika i izvanredno higijenski načinjena, s trostrukim filtriranjem vode. Uredio ju je god. 1785. — kao što se vidi iz natpisa — S. Brnetić, što znači da je i sama kuća iz toga vremena, a možda i starija.

O začetku sela ne zna se ništa, ali se misli da su se prvi stanovnici okupljali oko crkve sv. Ivana — stare nekoliko stoljeća — u sjeverozapadnom dijelu mjesta.¹¹⁴ Odatle se naseobina širila na jug i jugoistok, a izgrađivali su je uglavnom doseljenici koji su se od 16. vijeka doseljavali na otok.¹¹⁵

Silba je od god. 1862, zahvaljujući svom centralnom položaju s obzirom na druge otoke i broju svoga stanovništva, postala općinsko središte.¹¹⁶ Općina je tada zapremala površinu od 9.150 ha sa preko 4000 stanovnika i pod njenom su upravom bila još ova mjesta: Brgulje, Grujica, Ist, Molat, Premuda, Škarda, Olib i Zapuntel (odnosno otoci: Ist, Molat, Premuda, Silba, Olib i Zapuntel)¹¹⁷. God. 1880. općina je brojila 4286¹¹⁸ st. a 1900. godine 4389,¹¹⁹ dok je sada svedena samo na 3 mjesta, odnosno otoka (Olib, Premudu i Silbu) s površinom od 5.489 ha i 1522 stanovnika u 467 domaćinstava.¹²⁰ To je najmanja općina zadarskog kotara i s obzirom na uvjete života teško će se moći održati.¹²¹

Osim općine u Silbi se nalaze još slijedeće javne ustanove: župni ured, osnovna (8-godišnja) škola (s jednom učiteljicom), pošta (s telefonom), ljekarna, liječnička ambulanta i parobrodarska agencija.

¹¹¹ Katastarska knjiga (Estratto delle particelle...)

¹¹² Lj. Jurić op. cit.

¹¹³ M. Ujević op. cit.

¹¹⁴ Lj. Jurić, op. cit.

¹¹⁵ Isto

¹¹⁶ Podaci ONO Silba (Slavko Matulina).

¹¹⁷ Š. Ljubić: Statistika pučanstva...

¹¹⁸ Isto

¹¹⁹ Š. Ljubić: Općinski riječnik...

¹²⁰ Političko-teritorijalna podjela Hrvatske i imenik naselja, Zagreb, 1956.

¹²¹ Zanimljiv je općinski grb u kojem se donekle odražava prošlost Silbe. To su 4 polja u kojima se nalaze redom: sv. Josip (zavjet sela), mjedena kruna (vlast silbanskog kralja), kaštela (simbol slobode) i manzera (blagostanje).

Izvan mjesta na otoku se nalaze još dvije sasvim male sezonske naseobine. Jedna je iznad vale Nozdre u jugoistočnom dijelu otoka, 2,5 km od sela. Ta je zgrada bila predviđena za radio-stanicu, a zatim je pretvorena u ljetovalište poštanskih službenika. Oko nje je podignuto nekoliko ljetovališnih kućica. te ovo malo naselje oživi svakog ljeta. Druga, manja privremena naseobina, nalazi se u — bivšoj — svjetioničarskoj kući, sa vrlo lijepom cisternom, u portu sv. Ante u jugozapadnom dijelu otoku otprilike na istom odstojanju od sela. Ovdje također boravi nekoliko turista za vrijeme ljeta. Na otoku su još 4 izdvojene zgradice, od kojih su 3 od javnog značenja, spojnice podmorskih kabela (jedna u vali Pocukmarak, jedna u vali Nozdre i jedna u vali Vela Smrdeća), dok je četvrta bivša stražarnica u drazi Papranici načinjena u doba borbe s gusarima.

Zaključak. Silba se izgrađivala i napredovala tokom 16, 17. i 18. vijeka za cvata njene pomorske trgovine, tako da iz toga vremena potječu lijepe i udobne kuće. Od negdašnjeg pomorskog gnijezda ostalo je — kao što se vidjelo — ruševno i prilično raseljeno mjesto. Postavlja se pitanje da li postoje mogućnosti sprečavanja potpunog raseljavanja odnosno osiguranja daljnjeg opstanka ovoga sela.

Povoljan položaj i pomorsko-trgovačka umješnost izgradili su blagostanje, što se odrazilo u velikom broju stanovnika, a kad je konjunktura prošla, stanovništvo se raselilo. Istina, današnji ekonomski izvori (turizam, ribolov, vunara, sirana i dr.) ni izdaleka nisu dovoljni da zadrže stanovnike. Možda bi se moglo što učiniti. Prema planu ONO trebalo bi znatno unaprijediti turističko gospodarstvo, ribolov i podići malu tvornicu sardina. Za poljoprivredu nije planirano ništa.

Silba ima lijepu prošlost, a sadašnjost ovisi o starcima, poglavito o ženama. Nema radne snage, ni djece. Izgledi za budućnost nisu povoljni. Silba je tragičan primjer naših otoka koji pūstē.

R É S U M É

L'île de Silba — son importance géographique et sociale

par R. Bošnjak

Silba, l'île de la Dalmatie du nord, est située sur la route principale de la navigation de l'Adriatique. Il est donc tout naturel que les habitants de Silba — vivant dans leur pauvre île karstique — se soient depuis toujours occupés de navigation. La vie des navigateurs a laissé de fortes traces dans la belle localité de cette petite île karstique dont l'exploitation était autrefois intense. Ce qui y est particulièrement intéressant c'est justement le contraste entre cette belle localité — déjà presque déserte — et le pays karstique pauvre.

Silba compte aujourd'hui quelques 350 habitants (1961) tandis que dans la deuxième moitié du XIXème siècle elle en avait encore quatre fois plus (1435). Depuis cette époque le nombre d'habitants diminue sans cesse. Obligée par la disparition de la navigation à voile et des vignobles la population émigre dans différentes régions de la Yougoslavie et même dans les pays d'outre-mer. Les statistiques montrent que ce sont les femmes et la vieillesse qui prédominent dans l'île: le nombre d'hommes est de moitié plus petit que celui des femmes, et parmi les 350 habitants

il y a 150 retraités. Le nombre d'enfants de l'âge scolaire montre qu'il n'y a pas de jeunes gens dans l'île.

La population, exclusivement croate, s'est réfugiée ici en masse, surtout des contreforts du Velebit, fuyant au XVIème siècle devant les Uskokes et les Turcs. En contact avec le monde extérieur Silba a fait le progrès culturel et a donné un grand nombre d'hommes instruits.

Du point de vue économique c'est la navigation qui a la priorité. Pendant presque trois siècles la prospérité de la population avait sa source dans la navigation à voile que les bateaux à vapeur ont détronée au milieu du dix-neuvième siècle. Beaucoup d'objets de valeur, amenés de différents pays du monde entier, que nous trouvons dans les maisons de Silba, prouvent les contacts maritimes nombreux de l'île.

Pendant que les hommes navigaient, c'étaient en général les femmes qui cultivaient les champs et surtout les vignes. Le produit principal destiné au marché était le raisin de table. A la fin du 19ème siècle, lorsque le phylloxéra a détruit les vignes, la crise économique et l'émigration se sont accélérées.

Pendant des siècles l'île appartenait à différents propriétaires patriciens et de ce fait elle avait un régime de colons qui a duré jusqu'en 1852 lorsque se régime a été aboli et lorsque les paysans sont devenus libres.

Presque toute la vie économique y est organisée sur la base de la coopérative qui a une grande tradition à Silba. Aujourd'hui les sources économiques sont trop faibles pour empêcher l'émigration. Tout l'espoir est placé dans le tourisme qui est en train de se développer avec assez de succès et qui a déjà valu à Silba d'être connue même en dehors de nos frontières. Est-ce que les visiteurs saisonniers (beaucoup d'entre eux deviennent propriétaires de maison à Silba) créeront une nouvelle étape de prospérité dans l'île c'est l'avenir qui le montrera.

La petite localité du même nom, située au milieu de l'île, est desservie par deux ports: Mul sur la côte est et Zalić sur la côte ouest. Le plan du village est irrégulier, les rues sont tortueuses, mais les maisons sont belles et confortables; beaucoup d'entr'elles sont abandonnées. Elles sont à rez-dechaussée ou à un étage, toutes construites en pierres et entourées de jardins ce qui donne au village un aspect de dispersion qui n'est pas typique pour les habitations méditerranéennes. Les ruines de trois forteresses — symbole de la liberté — sont particulièrement intéressantes. Le clocher séparé de l'église montre l'influence venetienne.

On ne sait rien sur l'époque de la fondation du village, mais tout porte à croire que les premiers immigrés devaient se serrer autour de l'église de saint Jean qui est très vieille et date probablement du XIIème siècle.

A cause de sa position centrale par rapport aux autres îles Silba est depuis 1862 centre de la commune. Il y a un bureau de poste, la paroisse, une ambulance médicale, une pharmacie et une agence de navigation.

Le commerce maritime avait donné la prospérité à Silba ce qui s'est reflété dans le grand nombre d'habitants, mais lorsque les conjonctures ont disparu la population a émigré. Silba représente un exemple tragique de beaucoup de nos îles.

(Traduit par A. Polanšćak)